

УДК 378.147:371.314.6

В. Г. Дейниченко

**МЕТА І ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ ДО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ
ПРОЕКТНОЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

© Дейниченко В.Г., 2014
<http://orcid.org/0000-0002-2166-0097>

У статті на основі вивчення наукової літератури з проблеми дослідження та досвіду її впровадження в практику роботи вищих навчальних закладів визначено мету, завдання та зміст підготовки студентів до навчання старшокласників проектної діяльності.

Ключові слова: *проектна навчально-пізнавальна діяльність, компоненти підготовки до навчання проектної діяльності.*

Дейниченко В. Г. Цель и содержание подготовки будущих учителей гуманитарного профиля к обучению старшеклассников проектной учебно-познавательной деятельности.

В статье на основе изучения научной литературы по проблеме исследования и опыта её внедрения в практику работы высших учебных заведений определена цель, задания и содержание подготовки студентов к обучению старшеклассников проектной деятельности.

Ключевые слова: *проектная учебно-познавательная деятельность, компоненты подготовки к обучению проектной деятельности.*

Deinychenko V. G. Goals and content of future human science teachers' preparation for the education of senior schoolchildren for project-based learning activity.

The paper deals with the definition of goal, tasks and content of student's practice for training of senior schoolchildren in the field of project activity. The results of the paper are based on the analysis of scientific publications on the assigned problem, and the experience of its implementation in the university educational process.

The general goal is determined, using different approaches (competence, person-orientation, resourcefulness, personification, contextualism) for the systematical consideration of the exposed phenomenon. The paper also characterises specific requirements for the project activity training (social-historical context; orientation to the zone, of the nearest development; integrity; problematics; focusing on practical occupational training; joint activity and others), which determine

directly principal constituent elements of the training (tasks, content, methods, forms, means, conditions).

The analysis of qualification characteristics, normative documents, and publication allowed us to define principal components of future teacher's preparation for the education of senior schoolchildren for project learning activity (as an acquisition of information about cognitive methods and ways of project realisation; creation of project knowledge and facilities; acquisition of the creative activity experience; creation of the experience of emotional and value approach to the project activity).

Key words: *project learning activity, principal components of preparation for the education in the area of project learning activity.*

Постановка проблеми. Проблема підготовки вчителя гуманітарного профілю до навчання учнів проектної діяльності є складником загальної проблеми професійної підготовки вчителя в системі вищої педагогічної освіти, зміст якої включає поглиблене засвоєння наукових основ і технологій педагогічної діяльності, розвиток спеціальних практичних навичок і вмінь, формування особистісних якостей, важливих для роботи в сфері освіти, які забезпечують безперервний професійно-особистісний розвиток і саморозвиток (С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Кузьміна, О. Пехота, Г. Троцко).

Аналіз основних досліджень та публікацій надає підстави засвідчити, що вдосконалення підготовки вчителів до навчально-проектної роботи залишається актуальною проблемою сучасної педагогічної освіти (В. Безруков, Р. Кузьмінов, Н. Матяш, С. Маркова, Г. Муравйова та ін.). Оскільки проблема підготовки студентів до навчання учнів проектної діяльності знаходиться на стику педагогічних проблем вищої і середньої школи, це зумовлює виокремлення таких основних напрямів її дослідження: дидактичні та психологічні питання підготовки учнів середніх навчальних закладів до проектування (Н. Матяш, Н. Пахомова, Є. Полат та ін.); підготовка студентів до керівництва проектною діяльністю школярів (М. Елькін, Л. Кондратова, М. Пелагейченко та ін.).

Метою статті є уточнення цілей, завдань та з'ясування змісту підготовки студентів до навчання старшокласників проектної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У методологічному осмисленні професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя гуманітарного профілю до навчання старшокласників проектної навчально-

пізнавальної діяльності виділяємо комплекс концептуальних підходів: компетентнісний, особистісно-діяльнісний, ресурсний, персоніфікований, контекстний, які визначають як мету, так опосередковано і зміст підготовки.

Перспективність використання в дослідженні *компетентнісного підходу* полягає в тому, що він забезпечує високу *готовність* студентів до успішної професійної діяльності, передбачає зміщення акценту на результат освіти. Згідно з компетентнісним підходом *метою підготовки* майбутніх учителів гуманітарного профілю є не засвоєння суми знань, а формування здатності особистості практично діяти, застосовувати досвід успішних дій в різноманітних ситуаціях [7].

Компетентність як складний інтегративний конструкт передбачає мобілізацію одержаних знань і досвіду діяльності для вирішення різноманітних проблем у соціальній практиці. *Професійною компетентністю* вважається *здатність* особистості виконувати свої професійні обов'язки з необхідною якістю, встановленою стандартом і нормативно-регулювальними документами, проектувати свій подальший професійний розвиток (І. Гервальд, Л. Філатова).

В умовах діяльності вчителя гуманітарного профілю в його професійній компетентності виділяємо *проектну компетентність*, якою вважаємо інтегративну професійно-особистісну характеристику суб'єкта діяльності, що полягає в *готовності до самостійної* теоретичної і практичної розробки та реалізації освітніх проектів задля творчого вирішення дидактичних і методичних проблем. Проектна компетентність передбачає широкий перенос засвоєних знань у нові умови і забезпечує успішність навчального проектування і професійного розвитку майбутнього вчителя (Н. Матяш).

Застосування компетентнісного підходу дозволяє значною мірою реалізувати *особистісно-діяльнісний підхід* в професійній підготовці студентів гуманітарного профілю [7, с. 204], оскільки виділення ключових компетентностей у змісті навчальних дисциплін визначає орієнтири у відборі знань та умінь, найбільш значущих для формування ціннісних орієнтацій, що будуть реалізовані особистістю в проектній діяльності.

Погоджуємося з позицією В. Лозової [4], О. Пехоти [8], О. Попової [7], В. Семиченко [9] про паритетну єдність особистісного і діяльнісного підходів і доцільність застосування у педагогічних дослідженнях саме *особистісно-діяльнісного підходу*, що забезпечує виконання державного замовлення на

спеціаліста (діяльнісно зорієнтована підготовка) та є певним етапом і засобом життєвого самовизначення особистості (особистісно значуща підготовка).

З точки зору *особистісно-діяльнісного* підходу метою підготовки студентів гуманітарного профілю до навчання учнів проектної навчально-пізнавальної діяльності є організація *особистісно-орієнтованого навчального процесу*, що забезпечує формування вмінь, необхідних для здійснення проектної діяльності через педагогічну підтримку індивідуальності, створення умов для задоволення її потреб, сприяння самореалізації особистості, стимулювання характеру взаємодії суб'єктів діяльності [4; 8].

Важливим компонентом особистісного підходу у професійній підготовці є *персоналізований підхід*, який передбачає представлення особистості вчителя через особистісно-професійну педагогічну діяльність у розвитку особистості учня, формуванню його світогляду, переконань, свідомості, поведінки, яка здійснюється на основі персоналізації педагогічної взаємодії, що вимагає включення в цей процес особистісного досвіду педагога й учня (почуттів, переживань, емоцій, а також дій і вчинків, що їм відповідають) [7, с. 252].

Метою підготовки майбутнього вчителя гуманітарного профілю до навчання учнів проектної діяльності на основі *персоналізованого підходу* є підвищення ефективності проектної діяльності студентів через створення умов для саморозвитку, самореалізації, задоволення потреб як у персональній зверненості, так і потреб здобути представленість своїх поглядів у світогляді та життєдіяльності учнів. Реалізація даної мети передбачає організацію діяльності суб'єкта, орієнтовану на пошуки і розвиток його потенціалу, виявлення особистісних ресурсів майбутнього вчителя, прогнозування їх змін (Т. Рогова).

З позицій *ресурсного підходу* досягнення індивіда в професійній підготовці розглядаються не з точки зору відповідності певному стандарту, а з урахуванням повноти реалізації особистих можливостей, тих змін, що відбулися в особистісно-професійному саморозвитку суб'єкта, що вимагає чіткої програми розвитку конкретних, зокрема проектувальних, умінь [4].

Концептуальне бачення розв'язуваної проблеми підготовки сучасного студента педагогічного ВНЗ до навчання учнів проектної діяльності як *процесу* пов'язане з *контекстним підходом*, який має на меті його побудову на основі дидактичної системи форм, методів і засобів, спрямованих на моделювання предметного і соціального змісту професійної діяльності вчителя [2, с. 32].

Контекстне навчання як форма активності особистості не обмежується отриманням знань, а забезпечує також формування предметно-професійних і соціальних якостей, дозволяючи здійснити перехід від «школи пам'яті» до «школи мислення», до єдності опредметнення і розпредметнення знань у виконанні певних проектів, що гарантує отримання запланованих результатів навчання [5].

Отже, підготовка студентів до навчання старшокласників проектною навчально-пізнавальною діяльністю як складник їхньої професійної підготовки має на меті формування вчителя, позитивно спрямованого на реалізацію діяльності з навчального проектування, який володіє методиками і технологіями навчання учнів проектній діяльності та загальними практичними вміннями і навичками, необхідними для здійснення проектною діяльності.

Визначену мету підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до навчання старшокласників проектною навчально-пізнавальною діяльністю конкретизують такі завдання:

- 1) формування у студентів спрямованості на проектну діяльність та розвиток учнів засобом проектування як особистісної цінності;
- 2) забезпечення теоретичної і практичної навченості студентів, спрямованої на формування проектних знань, умінь, навичок та накопичення педагогічного досвіду керування проектною діяльністю учнів;
- 3) упровадження в освітнє середовище університету різноманітних форм організації навчально-пізнавальною діяльності студентів для підвищення рівня змістової та операційної навченості студентів з проектування в навчальній та позанавчальній роботі.

Мета і завдання підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до навчання старшокласників проектною діяльністю реалізуються у навчальному процесі, до якого крім загальнонавчальних принципів додатково висуваються *специфічні вимоги* («принципи», за Н. Матяш) навчання проектною діяльністю, як-от [5, с. 125-133]:

- *суспільно-історичної детермінації* передбачає, що умови життєдіяльності висувають вимоги до рівня освіченості, вихованості особистості, задаючи стандарт пріоритетних напрямів розвитку, що є актуальним для проектного навчання;

- *орієнтації на «зону найближчого розвитку»* стосовно проектного навчання означає, що самостійно студент (учень) виконує ті проекти, які є «доступними» для нього в даний момент, але під керівництвом педагога він може виконувати більш складні проектні завдання, що сприяє його розвитку у проектному навчанні;

- *інтегративності навчання проектної діяльності* полягає в тому, що воно синтезує різні концепції засвоєння знань і навчання, як-от: асоціативно-рефлекторна; поетапного формування розумових дій, теорія алгоритмізації та ін. Інтегративність навчання проектної діяльності полягає і в тому, що у процесі його здійснення синтезуються знання і вміння з різних галузей наукового пізнання, оскільки проекти охоплюють як гуманітарні галузі, так і природничі;

- *проблемності* передбачає, що в процесі проектного навчання виникають протиріччя, обумовлені складністю вибору найбільш раціонального способу дії, розбіжністю між потрібним і наявним рівнем знань, необхідністю подолання «психологічного бар'єру» минулого досвіду тощо. У процесі навчання проектної діяльності педагог формулює проблему, створює проблемні ситуації, допомагає знайти методи розв'язання навчальних проблем, побачити причинно-наслідкові зв'язки, здійснює допомогу тощо;

- *професійно-практичної спрямованості навчання* проектної діяльності передбачає формування у студентів професійних інтересів і нахилів у виконанні проектів, тематика яких має професійну спрямованість, що сприяє підготовці майбутніх учителів до професійного самовизначення, становлення професійної компетентності;

- *спільної діяльності* вимагає передбачити прогнозування проектної діяльності, створення сприятливих умов для її реалізації, забезпечення руху до більш складних форм цієї діяльності. Предметом спільної діяльності є зміст проектної діяльності, форми, методи взаємодії педагога і студента. Головним її засобом є рефлексія студентів як активних суб'єктів власної діяльності, а також рефлексивне управління цією діяльністю з боку викладача, коли він розуміє інтереси, прагнення тих хто навчається. За таких умов викладач стає консультантом, помічником в організації проектної діяльності студентів;

- *навчання засобом «проектного моделювання»* (Н. Нечаєв) передбачає створення педагогом наочних схем процесу проектного пошуку, зразків можливих концептуальних підходів до розв'язання проблеми, що сприяє

орієнтуванню студентів у теоретичних основах діяльності, формуванню рефлексії, що і забезпечує її усвідомлення;

- *проектності навчання* (Н. Матяш) полягає в практичній спрямованості процесу навчання, оскільки значна частина навчального часу за таких умов відводиться на виконання проектів.

Вищезазначені принципи підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до навчання старшокласників проектної діяльності опосередковано визначають головні елементи процесу підготовки (завдання, зміст, методи, форми, засоби, умови тощо).

Аналіз кваліфікаційних характеристик, професіограм випускника педагогічного ВНЗ, вимог професії вчителя гуманітарного профілю до видів його професійної діяльності та якостей особистості, нормативних документів (навчальні плани і програмами дисциплін гуманітарного профілю, підручники, навчальні посібники тощо), психолого-педагогічної, науково-методичної літератури дає підстави виділити в змісті підготовки студентів до навчання старшокласників проектної діяльності такі складники [1; 3; 4; 6; 8; 9]:

- засвоєння цілісної системи відомостей (основні закони, поняття, терміни у проектній діяльності; факти повсякденної дійсності з теорії та практики проектування у педагогіці та інших галузях сучасної науки і техніки); знань про типи і способи розумових дій у проектуванні, шляхи, методи пізнання і способи його здійснення, оцінні знання, що характеризують особистісне ставлення до проектної діяльності;

- формування проектних умінь і навичок (усвідомлення проблеми; цілепокладання і планування проектної діяльності; пошук інформації; проведення дослідження, презентація у різноманітних формах; самоаналіз і рефлексія тощо);

- набуття досвіду творчої діяльності в галузі проектування: (досвід організації проектної діяльності учнів; здатність знаходити вирішення проблем і розв'язків у нестандартних ситуаціях різними способами у швидкому темпі: застосування набутого досвіду в нових умовах, знаходження оригінального розв'язання, бачення альтернативних варіантів тощо).

- формування досвіду емоційно-ціннісного ставлення до проектної діяльності: розвиток свідомого позитивного ставлення до власної проектної діяльності та керування проектною діяльністю учнів; визначення відповідності

об'єктів проектної діяльності до потреб особистості, мотивування розвитку проектних здібностей та професійно-особистісних якостей студента, зорієнтованого на розвиток особистості учня засобом проектування.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, підготовка студентів до навчання старшокласників проектної навчально-пізнавальної діяльності як складник їхньої професійної підготовки передбачає засвоєння знань про методи пізнання і способи здійснення проектування; формування проектних умінь і навичок; набуття досвіду творчої діяльності та формування емоційно-ціннісного ставлення до здійснення проектування. Результатом такої підготовки є вчитель, спрямований на розвиток і самореалізацію учнів у проектній діяльності. Подальшого дослідження потребує питання щодо з'ясування структури готовності майбутніх учителів до навчання учнів проектної діяльності, оскільки її формування та розвиток є необхідними компонентами професійної підготовки студентів.

Література

1. Бондаревская Е. В. Требования к качеству профессионально-педагогической подготовки бакалавров и магистров образования. Целостный учебно-воспитательный процесс: исследование продолжается / Е. В. Бондаревская, В. И. Мареев // Методологический семинар памяти профессора В. С. Ильина. – Волгоград: Перемена, 1992. – С. 95-98.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход : метод. пособие. – М. : Высш. шк., 1991. – 207 с. : ил.
3. Линенко А. Ф. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / А. Ф. Линенко. – К., 1996. – 44 с.
4. Лекції з педагогіки вищої школи : навчальний посібник / за ред. В. І. Лозової. – Харків : «ОВС», 2006. – 496 с.
5. Матяш Н. В. Психология проектной деятельности школьников: дис. ... доктора пед. наук : 19.00.07 / Н. В. Матяш. – Брянск, 2000. – 385 с.
6. Маркова А. Модель профессиональной компетентности учителя в соответствии со стандартами образования / А. Маркова // Завуч. – 2001. – № 4. – С. 113–126.

7. Наукові підходи до педагогічних досліджень: колективна монографія / за заг. ред. д-ра пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України В. І. Лозової. – Харків, 2012. – 348 с.

8. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – 2-е вид. доп. та перероб. – Миколаїв : Іліон, 2006. – 272 с.

9. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід / В. А. Семиченко // Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи. – К. : ВІПОЛ, 2000. – С. 176-203.